

ŠOLSKI PRIJATEL.

Izhaja vsak torek na pol pol in velja na leto 2 fl. 12 kr. po pošti, 1 fl. 36 kr. brez pošte.

Číslo 30.

V torek 26. julija 1853.

II. tečaj.

Beseda učiteljem že čez sto let stara.

Neko že čez sto let staro šolsko vredovanje, v kraljestvu Virtembergškem v letu 1729 izdano, nam kaže, kako je že takrat šolstvo spoznano bilo. Tako le je zapisano :

„Šole so veža svetišča. Ne spodobí se tedaj, da bi se učitelj v šolo podal, kateri pred Bogom in ljudmi premalo velja, ker taki ljudje tudi za svetišče niso. Kdor skerb za otroke in njih odgojenje prevzame, mora sam pri sebi dobro premisliti, da je zanaprej vsaki k njegovi lastni duši privezan, in da bo Bog pred ali pozneje slednjega otroka iz njegove roke tirjal, ko bi se po njegovi nemarnosti zamudil ali zgubil. On se ne sme tedaj v takih težkih in imenitnih rečeh nič na svojo moč zanesti, temuč ponižno mora svojo nezmožnost spoznati, in toliko več le po mogočni božji pomoči hrepeneti, in vselej in povsod neprenehoma in pobožno Boga prositi za luč in modrost, za blagoslov in rast pri svojem delu. S takim sprošenim blagoslovom se mora učitelj bolj in bolj prizadajati z koristnim ravnanjem si serca pridobiti, in mora tedaj koj pri začetku svoje službe skleniti, da bo svoje nauke tudi s svojim življenjem okinčal. Otroke učiti, posebno v keršanstvu, je delo Gospodovo. Učitelj se mora tedaj vselej besed spomniti, ki pravijo: „Preklet je ti, ki Gospodovo delo zanikerno opravlja,“ (Jer. 48, 10.) Pri vsem delu mora učitelj povsod in vselej poštene in prave namene imeti; duše otroče mora drago in visoko ceniti, tako, kakor so v božjih očeh vedno cenjene, in toliko, kakor jih je sam Izveličar spoznal, ki jih je s svojo kervijo odkupil, in jim božje kraljestvo prilastil. Pred vsim drugim, kar se otrokom utisniti mora, je gotovo keršanstvo naj potrebnejše in koristnejše.

Zato mora pa tudi keršanski učitelj povsod in pred vsim drugim skrbeti, da tega premalo čislal ne bo. Keršanstvo je pglavilna reč. Šole ne smejo biti le samo pripravljane k vsakdanjemu življenju, ampak one se morajo spoznati, da so delavnice svetega duha, kjer se otroci k božjemu strahu napeljujejo, ker Gospod ne hoče le samo omikanih, ampak posebno tudi pobožnih ljudi. — Brez ojštrosti se vé, da ne more učitelj vselej zhajati. Vsi otroci so že naravno tudi k hudemu nagnjeni. Za tega voljo si mora učitelj veliko prizadjati, da bi otroke prav gojil, in k temu je tudi posebne bistrosti potreba. Dokler je le mogoče naj si z ljubeznijo in prijaznostjo otroke pridobuje, itd. Posebno se mora ta pohlevna in mehka pot pri naučevanju keršanstva rabiti. Preden pa se hudo-bija popolnoma pokaže, si mora prav pridno prizadeti, da se hudo-ba po mogočnosti zavarije. On mora povsod in pri vsih priložnostih le dobro imeti hoteti, posebno, da si otroci že zgodaj otročji strah do Boga, ljubezen do božje besede, in voljno pokorsino do zapoved vcepijo, in da se zavejo in navadijo svojo dušo neomadeževano pred svetom ohraniti, dobro vest imeti, svoj čas prav obrniti, in svoje telo, kakor tempelj svetega duha, imeti in varovati. — H temu je potreba, da učitelj otroke v njih kerstni zavezi zvesto ohrani in naprej pelje, da jih navadi hudo sovražiti in čednost ljubiti, vedno Jezusa v spominu in v sercu imeti; je potreba da jih spominuje na Boga več kakor na ljudi gledati, da jih na smert, sodbo in večnost misliti navadi, da jim dokaže, da je Bog povsod pričujoč, kako da je svet, pravičen, pa tudi da je zvest in milostljiv. Zraven jih mora prepričati, da pobožni otroci božjo milost, srečo in blagoslov upati smejo. Posebno pa si mora učitelj prizadjati, da otrokam pomaga in pokaže, kako da morajo vsaki dan svojo vest pred Bogom spraševati, da ne smejo nikoli popred k počitku iti, dokler se niso z Bogom in ljudmi spravili in za odpušanje prosili. Zraven tega mora pa pravi učitelj ne le na šolo svoje serce, oči in ušesa navezati, kakor da bi zvunaj taiste nič za svoje otroke skrbeti ne imel, ampak se mora tudi s starši dobro zastopiti itd. In kdo zamore vse vedeti in predpisati, kaj in kako mora učitelj vse sem in kje paziti. — On se mora ravno tako tudi k Bogu obrniti, kateri ga je k temu delu namenil, in

komur bo moral enkrat odgovor dati. On si mora vrednost njemu izročeni duši k srcu vzeti, in ne sme svojih dolžnosti, ki jih je od svojih predpostavljenih prevzel, nikoli pozabiti. Če zraven svoje pridnosti in skerbi tedaj tudi pobožno moli, mu ne bo nikakor spodletelo. S takim delom bo učitelj častil Boga, srenji koristil, starše razveselil, otroke blagoslovil, in on sam bo na dan sodbe veliko veselje imel.“

Tako daleč seže ovo pisanje.

A. Praprotnik.

Nekaj od ljubih živalic.

(Dalje.)

Živalska duša.

1. Ali imajo živali dušo?

Kat. Jaz sem vas več nedelj od živalskega *trupla* podučeval, in vam očitno pokazal, da je tudi človeškemu *truplu* podobno. Mislim, da ste me dobro zastopili in da bote lahko poterdili, kako blizo nas ljube živali zastran vmerlivega *trupla* stoje.

To sem vam pa zavoljo tega dokazoval:

1. Ker je bila moja želja, vas podučiti in pripomagati, da bote več znali.
2. Da bi vam s tim dokazal, kako neusmiljeno in gerdo tisti počenja, ko živali muči, ter sem hotel vas pred to hudobijo ovarovati.
3. Sim hotel vam pokazati, kako da imamo živali rabiti.
4. Da bi dobro spoznali, kako mogočen, moder in dober da je Bog; to nam *truplo* in življenje nar manjšega červiča spriguje. Vsaka stvar je za se popolnoma, in vsaka od ljubega Boga stvarjena, kateri, kakor je nas božji odrešenik sam učil, za nar manjšega červa v prahu po očetovsko skerbi, in ki je vsakemu cil in konec življenja odločil, kterege na tej zemlji v kratkem času doseže.

Še nekaj je, zakaj da sem to storil, alj to bom vam poznej povedal, ko bote tudi živalsko dušo že poznali.

Od nje bom vam danas kaj povedal.

Nar pred hočemo preiskovati: *ali imajo živali res tudi dušo?* To dobro pretresti in razsoditi, bomo malo bolje tanjko preiskali, kako živali živijo, kaj delajo, kako se obnašajo. Mi bomo enmalo v živalstvo pogledali, in delavnost žival pregledovali, le samo na to vižo bomo zamogli na dano vprašanje odgovor dati.

Kaj mislite, odkod da živali vidijo, slišijo, občutijo, vohajo in tipajo?

Tonč. Saj ste nam, časti vredni gospod, povedali, zavolj tega, ker imajo od Boga tudi oči, ušesa, čutnice, nos itd.

Kat. Če bi to res bilo, bi tudi mertve živali slišale, vidile itd., ker tudi te vse to, kar si rekel, imajo.

Tonč. Morebiti da smert čutila ljubih živalic tako pokazi, da niso več za kej?

Kat. Tega pa že ne, zakaj postavim, oči so po smerti žival ravno tako berzne in bistre kakor poprej, ko so bile še žive. — Alj še veste, kako smo vse te dele živalskega trupla imenovali. Mi smo jim rekli *čutila*, to je *orodja*, s katerimi čutimo, in povsod se jim tako reka, orodje pa nobeno samo ne dela. Ali ste že kdej vidili, da sekira sama od sebe derva seka, alj da cepi same mlatijo?

Tonč. (smehajoč.) O ne, zmeraj je treba, da je človek tukaj, ki s sekiro alj s cepmi maha.

Kat. Ali morejo čutila žival same od sebe viditi, slišati itd.?

Nekaj mora tudi v živali biti, kar čutilom zapoveduje in komur morajo čutila pokorne biti. Saj ste vidili, kako hitro je barkaž na besede: „pes je mertev“ k tlam padel, in kakor mertev ležal. Beseda ga ja ni okrog vergla. Jaz sim ga klical, božal, pa vse ni nič pomagalo. Potlej še le, ko sim zaupil: „barkaž! kradejo! kradejo!“ je na noge skočil. Nekaj mora taj v njem biti, kar glasove prejema, kateri skoz ušesa pridero. Da kožnata, kosmata uhnica in kostenasta slušavnica tega ne razločite, se samo od sebe zastopi.

Moj popkar alj, kakor nek na Kranjskem pravijo, kalin, zna troje peti. Kar sim mu popred žvižgal, je v njega priderlo, on je zvesto poslušal in se je naučil ravno to peti. Od kod to pride?

— Morebiti da ušesne luknice storijo, da se pluča, gerlo in klun gible? — Ali stori to slepi pogon? —

Tonč. O nikakor ne. Popkar si je vse zamerkal.

Kat. Ja, kdo si je zamerkal? Ušesa, gerlo ali klun? nobeno od tih. Ali morebiti barkaž leta, kakor in kadar se nogam poljubi? Zakaj se bojijo ovce, kader volka zagledajo? zakaj mirno naprej jedo, če pastirski psi zraven njih ležijo? Volk in pes sta si podobna. Od kod to, da nju razločijo? —

Tukaj vidite dva majhna podolgasta kosca, en je kruh, drugi pa goba. Dobro ju pregledjte, kateri kos je kruh in kateri goba, dotakniti se jih pa ne smete? Tukaj je kosec cukra in kosec soli. Kteri med njima je cukar?

Neček. Hvala bodi Bogu, jaz dobro vidim, pa zagotoviti, to je cukar to pa sol, tega ne morem, morebiti, da pravo zadenem.

Kat. Počajte, moj barkaž bode hitro in dobro vedel, vse razločiti.

Pes zagrabi, brez da bi se dolgo mudil, cukar in kruh, gobo in sol pa pusti ležati.

Kat. Lejte ga tatiča! Morebiti, da mu je le Ančika povedala, kaj ima vzeti, ali pa da mu je s očmi pomigala.

Ančika. Prosim za odpuščanje, jaz se nisim ganila.

Neček. O nikar se ne izgovarjaj, če mu bila tudi povedala, saj bi te ne bil zastopil.

Kat. Jaz bom vam koj vzrok povedal: njegov nos in njegove oči so mu povedale in ga prisilile, gobec odpreti, jezik pomoliti in tako te reči vzeti.

Otroci so se glasno smejali.

Kat. Ali me pa zastopite, kaj hočem s timi besedami reči?

Tonč. O prav dobro. Vi nas hočete na to napeljati, da bi spoznali, da žival dušo ima, ktera vse to s pomočjo telesnih delov, — to je s pomočjo čutil — stori.

Kat. Ti si jo zadel, moj otrok.

Kdor le malo pomisli, mora najti, da tudi *živali dušo imajo*, ktera je višej od trupla, in taisto viža. Pa ta duša je daleč daleč pod človeškim duhom. Mi smo že poprej več od tega govorili,

Resnično je, da je taisti Bog, kateri je angelje, tako popolne tako ljubeznive in kakor višje čiste duhove stvaril, — Bog, ki je človeka po božji podobi stvaril, mu duha vdihnil, s tako čudnimi močmi oskerbel, mu pamet in prosto voljo dal, in mu tam večno zveličanje pripravil, — da je ravno te ljubi Bog, *tudi v živalsko truplo neko bitje položil, ktero je čez truplo, in je na truplo natvezano, s njim živi, s njim umre, in le toliko umnosti ima, kolikor je potrebuje, da svoj cilj in konec doseže.*

Živalna duša in truplo ste skupej le samo eno bitstvo, ktero božja volja viša in vlada, da to stori, kar stori. Žival ni samo-svoja, tudi ne svobodna.

Človeški duh in truplo sta pa *dvojno* bitje, edno je tesno na drugo navezano, vender ne tako, da bi duh trupla *potreboval*, da bi duh bez trupla živeti ne mogel.

Človeški duh je samosvoj, svoboden, on ni *prisilen* to storiti, kar stori; Bog je v vsih svojih zapovedih rekel: *Ti imaš*, ne ti *moraš*, duh človeški živi tudi brez trupla naprej.

Bog je stvaril peti in šesti dan ribe, ptice in čveteronogatnice, črviče itd.

Na en trenutek stvarnika so germolele žive stvari po vodah, zemlji in zraku.

Ko je pa človeka mislil stvariti, se je trojnoedini Bog s seboj posvetoval: „Pustite nam človeka stvariti po naši podobi, on naj bo gospod čez živali na zemlji.“

Bog je iz ilovce nar pred truplo stvaril, ktero se je po božji volji v živo truplo s kostmi, mesom, kervjo in mozgom spreobrnilo. Truplo je *živeło*.

Alj se še spomnete, kar sim vam enkrat od parobroda povedal?

Tonček. Kormana in njegovih ljudi je manjkalo.

Kat. Popolnoma prav. — Zdaj mu je Bog dušo alj prav za prav duha vdahnil, sapa od božjega duha: človek je na kviško poskočil in živel.

Tonč. Zdaj je bil korman tukaj.

Kat. Prav moj otrok. — V svetem pismu očitno beremo: „Človeka pa je Bog stvaril iz ilovce, ga je *oživel*, in mu duha *vdihnul*.“

Jaz mislim, da bote zapopadli, da živali tudi dušo imajo, da je pa velik razloček med *živalsko dušo* in *človeškim duhom*.

Tonč. O ja, ne bo nam v glavo padlo, oboje enako misliti, alj pa clo preméniti.

Kat. Jaz bom vam *lastnosti* živalne duše povedal, in da me bote dobro zastopili, bom vam to v takih izgledih pokazoval, *ktere sim sam vidil, bral, alj pa od drugih ljudi praviti slišal.*

Anč. Mi se že veselimo, in hočemo prav na tanjko paziti, kar bote nam pravili. (Dalje sledi.)

Dobro serce.

Nekega dne pridem v šolo in pervence, kterih je 12, da bi ž njimi nauk ponovil, pokličem k črnej deski, na katero sim poprejšnji dan več pismenk zapisal. Kakor bi trenul, hitro pridejo in me osujejo, vsaki hoče prvi biti, imam pravo veselje ž njimi. Nek fantič dregne enega součenca, sina borne vdove, in ga hoče odriniti, da bi bližejk deski prišel. To vidi drugi fantič in ga posvari: Pusti ga, vidiš, da je božec. Ti dobri fantič, kteri se je za svojega součenca potegnil, je sam božec, ki nima očeta. Njegove besede, ktere dobro serce kažejo, so me prav razveselile. Pohvalil sim vsmilenega učenca, in mislil: ti moraš dobro mater imeti, ktera te tako lepo uči, vsmiljenje imeti z drugimi, in vsim učencem sim nauk dal, da se imajo lepo med seboj imeti, eden drugemu radi pomagati, in da ne smejo nobenega zaničevati, naj manj pa sirote.

Melhior.

Listonoša.

* Iz *Belaka* se nam pise:

Koliko priden učenik učencam velja, in kako učenci taciga učenika častijo in ljubijo, to viditi, sim imel prilžnost na 16. junija. — Iskren in marljiv učenik, Anton Bichler, so svoje slovenske učence, — namreč Slovence vsih razredov, ktere oni v posebni uri dvakrat u nedeli v slovenskim jeziku podučujejo, — prav razveselili. Jih so pelali na Zilo, eno uro hoda, in jaz in gospoda Lavre Serajnik, župnik na Zili in Jožef Safron, župnik na Dravi, dva detomila in vse časti vredna duhovnika, smo jih spremljali. Vse, kar čutljive serce razveseli in gani, je blo tukej viditi. Lepo predi brez vsiga prepira, brez razpertije, v bratovski ljubezni so fanti en čas nedolžne igre igrali, en čas slovensko prepevali, tak

mično in ganljivo, da se je resnično dobro zdelo, v sredi tacihi pridnih, vboglјivih fantov prebivati. Ni bilo treba, jih opominovati, da bi varvali žito na polju, drevesa, alj pa, da bi sami sebe varvali kakšne škode, temveč iz ljubezni do učenika so se prav lepo zadržali, za vse prosili in se zahvalili. In g. Anton Bihler nikar v slabosti svojim učencom pregreškov ne prizanesejo, temveč oјstro strahujejo in kaznujejo, brez da bi v njih učilišču šibe alj pa kakšno drugo kaznovavno orodje najdel. Vejo na pravo vižo pravo ljubezen k sebi v sercih učencov zbuditi in ohraniti. Za tega voljo izrečem: Srečna je šola, ktera praviga učenika ima. —

Proti večeru, ko smo se skoz malo južino ovažili in okrepčali, smo vsi prav zadovoljni in veseli jo na celem potu prepeljali spet na dom potegnili. Z Bogom! Pavl Rainer.

Drobtinčice.

* „Oesterr. Schulfreund“ že spet oznani, da šolske stvari na *Kranjskem* prav dobro napredujejo: nove šole se napravljajo, stare popravljajo, učni način se izboljšuje. Nekatere šole in nekteri šolski prijatelji so pa imenovani; naj tudi v „šols. prijatel-u“ njih imena stojé: Šola v *Kamniku* je pohvaljena posebno P. Franciškan Generos Maršal; šola v *Teržiču* in učitelja Jak. Peharc in Jan. Debelak; šola v *Kranji*, tamošnji vodja Jan. Globočnik, ter učitelja And. Petola in Ant. Engelman; zlasti se hvali lepo in umetnalno petje; šola v *Škofji Loki* sploh in njen vodja in katehet Cenc Majer posebej; šola v *Idrii*, njen vodja in vsi učitelji, — dalje beremo, da je v *Idrii* tudi šola za šolske pripravnike, katerih je letas 14 in kateri se lepo zadržijo in dobro napredujejo; šola v *Verhniku*, zlasti pa podučitelj Franc Halek, ki otročice ljubeznivo tudi v *petji* in *sadjoreji* podučuje.

* Veselilo je nas tudi, tole v „Novicah“ brati: „Pri fari v Jelšanah, poleg Bistrice na Notranjskim, je služba šolkega učenika in organista odperta.

Letno plačilo, zraven lepiga staniša, dobrovoljne bére in 6 sežnjevi derv, znese 315 gotovih gold., kateri se o polovici leta iz občinske in cerkve denarnice prijemajo. Kdor to službo želi, naj se do 17. Velikega serpana v poštnine prostih pismih s postavnim spričovanjem pri šolskim nadzorništvu v Jelšanah oglasi.“

To je lepa priča, da začnejo ljudi tudi čutiti in spoznavati, da je za učitelja 100 fl., 90 — ja clo 75 fl. na leto vender le premalo. To smo pa že večkrat po novinah brali. Da se Bogu vsmili! Koliko ima kej kravar na leto?